

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้จะกล่าวถึงผลงานและแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตัวแปรที่นำมาศึกษา โดยแบ่งเป็นส่วน ๆ ตามตัวแปรที่ศึกษาดังนี้

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัว

1. ความหมายของครอบครัว

ครอบครัว คือ กลุ่มคนที่มีความเกี่ยวพันกันทางสายโลหิต และกฎหมายที่อยู่ร่วมกันในบ้านบ้านเดียวกัน และมีปฏิสัมพันธ์กัน มีการให้ความรักและความเอาใจใส่ต่อกัน มีความปรารถนาดีต่อกัน ซึ่งความสัมพันธ์นั้นอาจจะแน่นแฟ้นมั่นคงหรือไม่ กระชับ สั่นคลอน หรือร้าวราน แต่ยังไม่ถึงแตกแยก ก็ยังนับว่าเป็นครอบครัวอยู่ (สมาคมคณะ เศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2524, 1)

ครอบครัว เป็นสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทในการสอนบุคคล ให้รู้จักสถานภาพของตนเอง ตามความเห็นห้องต้องกันของสังคม เช่น สอนว่า สถานภาพการ เป็นหญิง เป็นอย่างไร สถานภาพการ เป็นชาย เป็นอย่างไร การ เป็นบุตรหลานนั้น เป็นอย่างไร เป็นต้น

2. ลักษณะของครอบครัวไทย

สำหรับครอบครัวของคนไทยในชนบท แต่เดิมมีลักษณะ เป็นครอบครัวขยาย ในครอบครัวมีสมาชิกเป็นจำนวนมาก มีทั้งสามี ภรรยา บุตร ปู่ย่าตายาย และญาติอื่น ๆ ทำให้เกิดเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ หรือครอบครัวขยาย แต่ปัจจุบันภาวะ เศรษฐกิจบีบบังคับทำให้ขนาดของครอบครัว เล็กลงกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว

ในการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวไทยนั้น จะอนุญาติหรือให้เสรีภาพกับเด็ก ๆ ในวัยทารก และจะ เริ่ม เข้มงวดวางกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เมื่อเด็กอายุ 4-5 ขวบ เด็ก ๆ มักจะถูกพร่ำสอนให้ เกิดความรับผิดชอบในหน้าที่กฎข้อบังคับ และให้มีความเคารพต่อพ่อแม่และผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ และมีข้อจำกัดที่แน่นอนต่อพฤติกรรมที่เด็กจะปฏิบัติได้โดยรับการยอมรับ และผู้ใหญ่เห็นว่าเหมาะสม

ครอบครัวนับ เป็นกลุ่มสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลมาก เพราะครอบครัวเป็นกลุ่มประมุขที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นต่อกัน มีความรู้สึกขึ้นพื้นฐานในการสร้างพฤติกรรม และแบบแผนของท่าทีของแต่ละบุคคล (สมพงษ์ เกษมสิน, 2517 : 54-55) ในครอบครัวนี้เองที่จะเกิดการถ่ายทอดความรู้ ค่านิยมต่าง ๆ จากพ่อแม่ไปสู่เด็ก กระบวนการถ่ายทอดนี้ก็คือ การสื่อสารนั่นเอง ซึ่งในแต่ละครอบครัวก็จะแตกต่างกัน เพราะในแต่ละครอบครัวก็ย่อมมีการพัฒนา รูปแบบลักษณะ เฉพาะขึ้นมา

ความแตกต่างของการสื่อสารภายในครอบครัวเหล่านี้ มีอิทธิพลต่อแบบแผนในการคิด และความสนใจที่เป็นแนวทางในการหล่อหลอม หรือพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล นักทฤษฎีส่วนมากเชื่อว่าประสมการณ์ของบุคคลที่มาจากครอบครัวแบบต่าง ๆ ย่อมจะแตกต่างกัน จึงได้แบ่งบรรยากาศการเลี้ยงดู ที่บุคคลได้รับจากครอบครัวดังนี้ (สมาคมคณะ เศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2524, 113-115)

2.1 แบบอิตตาธิปไตย (Authoritarian)

บิดาเป็นหัวหน้าครอบครัว มีหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว มีอำนาจเด็ดขาดในการตั้งเป้าหมายของครอบครัวและกฎเกณฑ์ และให้ทุกคนปฏิบัติตาม มารดารับผิดชอบงานบ้านทุกอย่าง ตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูบุตร การตัดสินใจในครอบครัวเป็นหน้าที่ของบิดา หรือทั้งบิดามารดาเท่านั้น บุตรไม่มีส่วนออกเสียงด้วย ความต้องการของบุตรไม่ได้รับการพิจารณาและตอบสนองเสมอไป บิดามารดาไม่แสดงความรักใ้บุตร ความเอาใจใส่ต่อกันมีน้อย ทุกคนปฏิบัติตามภารกิจของครอบครัวตามหน้าที่ แทนที่จะทำด้วยความรัก ความเห็นใจ บุตรไม่ได้รับอนุญาติให้

ออกไปไกลจากบ้านจนกว่าจะพ้นวัยรุ่น กิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างเด็กหญิงและ เด็กชายแยกกัน บิดามารดาและบุตรอาจมีกิจกรรมร่วมกันบางอย่าง

2.2 แบบตามใจท่าน (Laissez-faire)

บิดามารดาต่างก็ไปกันคนละทางตามความชอบของตน ไม่สนใจในกันและกัน และในบุตรเท่าที่ควร บิดามารดาเชื่อว่า "เด็กจะดีดีเอง จะชั่วชั่วเอง" ทศนคติเช่นนี้ทำให้เกิดความคิดว่า คนไม่ต้องรับผิดชอบในการอบรมสั่งสอนบุตรให้ประพฤติในสิ่งที่ควรประพฤติ เวลามีปัญหาเฉพาะหน้าเกิดขึ้นในตอนที่ยุติธรรมยังตัดสินใจไม่เป็น ก็ไม่ช่วยทำให้รู้ว่าอะไรผิดชอบชั่วดี อะไรควรทำ ไม่ควรทำ อย่างไร เพราะเหตุใด ถ้าเด็กโตขึ้นเสียคนก็ถือว่าเป็นกรรมของเด็กเอง บิดามารดาเช่นนี้อาจใช้อำนาจรุนแรงกับเด็ก โดยเฉพาะครอบครัวหาเข้ากินค่า มักรงโทษเด็ก รุนแรงและปราศจากเหตุผล

2.3 แบบเสรีประชาธิปไตย (Democratic)

บิดามารดาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รับผิดชอบร่วมกันในการอบรมเลี้ยงดูบุตร และในภารกิจอื่น ๆ ของครอบครัว การตัดสินใจใด ๆ ในครอบครัวเกิดขึ้นจากการตกลงเห็นชอบของสมาชิกทุกคน โดยถือความสุขของส่วนรวมเป็นใหญ่ บุตรมีโอกาสใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ และรับผิดชอบในกิจการต่าง ๆ ของครอบครัว มีโอกาสให้หัดคิด ริเริ่มและตัดสินใจในเรื่องจากเล็กไปหาใหญ่ บิดามารดาสนองความต้องการพื้นฐานของเด็ก ให้ความรัก ความเอาใจใส่และจัดสิ่งแวดล้อมทางกาย เพื่อให้บุตรเจริญเติบโตได้อย่างเต็มที่ที่บุตรได้รับ อนุญาตและให้โอกาสที่จะสมาคมคบหากับเพื่อน ในสายตาของบิดามารดาเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ทุกคนมีส่วนได้ออกเสียงและให้ความคิดเห็น ซึ่งถ้าเกิดขัดแย้งกันขึ้น ก็เป็นโอกาสให้แต่ละคนได้ฝึกการใช้เหตุผลโต้แย้ง

3. รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัว (Family Communication Pattern)

รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว หมายถึง โครงสร้างและกระบวนการของการสื่อสารระหว่างสมาชิกในครอบครัว เช่น สามิ-ภรรยา บิดา-มารดา-ลูก ซึ่งถือเป็นการวิเคราะห์

การสื่อสารในระดับระหว่างบุคคล (Interpersonal Level) แทนที่จะเป็นระดับบุคคลโดยเดี่ยว (Individual Level) (Chaffee, Mcleod and Wackman, 1973 : 25)

ส่วนแคนเทอร์ (Kantor) และเลอร์ (Lehr) ผู้เชี่ยวชาญการศึกษาวิจัยในสาขาการสื่อสารในครอบครัว ได้แบ่งคุณลักษณะหรือแบบวิธีของการสื่อสารในครอบครัวออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การสื่อสารในครอบครัวแบบปิด (closed family communication) การสื่อสารในครอบครัวแบบเปิด (open family communication) และการสื่อสารในครอบครัวแบบปล่อย (random family communication) แต่ละแบบมีข้อดีและข้อด้อยในตัวมันเอง และอาจเป็นแบบวิธีสร้างสรรค์หรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับการเลือกสรรมาใช้ในแต่ละสถานการณ์

1. การสื่อสารในครอบครัวแบบปิด หมายถึง แบบวิธีการเลือกสื่อสารในครอบครัวที่เข้มงวด มีการวางระเบียบกฎเกณฑ์อย่างรัดกุม ผู้ที่กำหนดกฎเกณฑ์ คือผู้ที่มีอำนาจสูงสุดซึ่งมักจะ ได้แก่ พ่อ ผู้กำหนดกฎเกณฑ์จะเป็นผู้ให้คำแนะนำและความคุมกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว ประเด็นของการสนทนาและข้อมูลข่าวสารที่ผ่านสื่อต่าง ๆ เข้ามาจะต้องถูกกลั่นกรองด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปตามบรรทัดฐานของครอบครัว ซึ่งจะกำหนดว่าอะไรบ้างที่สมาชิกควรจะได้ประสบพบเห็นและอะไรบ้างที่ไม่ควร

ในครอบครัวแบบนี้เด็กที่อ่านหนังสือง่ายจะได้รับรางวัลเป็นสิ่งตอบแทน ในทางตรงกันข้ามก็ใช้การลงโทษสำหรับเด็กที่ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ เรื่องของเวลามักเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดในครอบครัวแบบนี้ว่ามีกฎวางระเบียบในเรื่องเวลาไว้อย่างเคร่งครัด มีตารางเวลาสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน และทุกคนต้องรักษาระเบียบ เช่น จะต้องกลับถึงบ้านไม่เกิน 17.00 น. จะต้องเข้านอนก่อน 22.00 น. ข้อความที่ผู้ใหญ่มักพูดกับเด็กในครอบครัวแบบนี้ได้แก่ข้อความในทำนองชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของเกียรติยศของวงศ์ตระกูล

ข้อดีของครอบครัวแบบปิดคือครอบครัวแบบนี้ มักจะแก้ไขสถานการณ์ที่ยู่ยากได้โดยอาศัยวิธีการเชิงอำนาจนิยมซึ่งมีคุณประโยชน์หลายประการ ประการแรก การใช้อำนาจ

นิยมมักจะมุ่งเน้นให้เกิดประสิทธิผล ประการที่สอง วินัยและการควบคุมพฤติกรรมสามารถให้ความรู้สึกมั่นคงและปลอดภัยแก่สมาชิกได้เป็นอย่างดี ในกรณีที่สมาชิกประพฤติตามครรลองของกฎระเบียบ ประการต่อมา การใช้ทรัพยากรในครอบครัวแบบนี้มักจะมีการจัดสรรอย่างรอบคอบ ไม่ปล่อยให้แต่ละคนทำอะไรตามอำเภอใจ ส่วนข้อเสียของครอบครัวแบบปิดคือทำให้บุตรหลานไม่มีอิสระอย่างเต็มที่ ปิดกั้นตนเองจากโลกภายนอก ดำเนินกิจวัตรประจำวันอย่าง เต็มไปด้วยข้อกำหนด

2. การสื่อสารในครอบครัวแบบเปิด หมายถึง แบบวิธีการสื่อสารในครอบครัวที่สมาชิกแต่ละคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจความเป็นไปต่าง ๆ ภายในครอบครัวสูง แต่ละคนมีบทบาทค่อนข้างมากและมีความยืดหยุ่นสูง แม้ว่าโดยปกติแล้วพ่อแม่จะมีอำนาจในบ้านมากกว่าลูก แต่ก็ยังมีบทบาทเฉพาะที่จำเป็น กฎระเบียบของครอบครัว เป็นสิ่งที่ผ่อนผันและเปลี่ยนแปลงได้ง่าย เช่น เวลาพร้อมรับประทานอาหาร เย็นอาจเปลี่ยนแปลงโดยการตัดสินใจของคนส่วนใหญ่ในบ้านหรือบางคนอาจจะไม่มารับประทานอาหารเย็นที่บ้านก็ได้ ประเด็นต่าง ๆ เป็นเรื่องที่พูดคุยถกเถียงกันได้ การโน้มน้าวใจเป็นวิธีการที่พ่อแม่มักใช้ได้ผลดีกว่าการแสดงอิทธิพลเหนือลูก ทุกคนมีสิทธิ์โน้มน้าวใจสมาชิกคนอื่น ๆ ให้ทำสิ่งที่ตนต้องการ แม้ว่าโดยปกติพ่อแม่จะเป็นหัวหน้าครอบครัวมีอำนาจในการจัดการต่าง ๆ ภายในบ้าน แต่โครงสร้างของอำนาจก็ไม่ได้เป็นไปอย่างตายตัว แต่ละคนมีสิทธิ์ที่จะเสนอ ร่วมตัดสินใจ และดำเนินการได้ ครอบครัวแบบนี้มีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกมาก พร้อมกันนั้นก็รับอิทธิพลจากภายนอกอยู่เสมอ ไม่มีการสะกดกันข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ที่หลั่งไหลมาสู่ครอบครัวเหมือนครอบครัวแบบปิด

ข้อดีของครอบครัวแบบเปิด คือสมาชิกแต่ละคนมีสิทธิ์ที่จะปรับความต้องการของตนเองให้เข้ากับครอบครัว เพราะใช้วิธีการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจและยึดถือเสียงข้างมากเป็นสำคัญ แต่ละคนสามารถมีอิทธิพลต่อครอบครัวได้ ครอบครัวแบบเปิดให้โอกาสแก่บุคคลในการเจริญเติบโตสูง ทั้งทางด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญา อย่างไรก็ตาม ข้อเสียของครอบครัวประเภทนี้ก็มี ได้แก่ การมีสภาพที่ง่ายต่อการแตกแยก ขาดความปรองดองกัน เพราะต่างก็ยึดมั่นในความคิดเห็นของตน เมื่อมีข้อขัดแย้งขึ้นสมาชิกในครอบครัวมักมีทิวามะที่จะเอาชนะกัน การ

หวังที่จะอาศัย เสี่ยง เกินกว่าที่หนึ่งนั้นพอจะ เป็นไปได้ แต่ที่หวังจะให้ทุกคน เห็นพ้องต้องกัน เป็นเอกฉันท์นั้น เป็นไปได้ยาก

3. การสื่อสารในครอบครัวแบบปล่อย หมายถึง แบบวิธีการสื่อสารในครอบครัว ที่สมาชิกแต่ละคนสามารถทำอะไรตามที่ตนต้องการได้ กฎระเบียบต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวแบบนี้ เป็นไปตามสบายในแบบฉบับของแต่ละคน เรื่องที่แต่ละคนสนใจมักเป็น เรื่องในปัจจุบัน ไม่มีเป้าหมายระยะยาวสำหรับอนาคต การใช้ทรัพยากร หรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัวแบบนี้มัก เป็นไปเพื่อจัดการกับปัญหาเฉพาะหน้า ครอบครัวแบบนี้ติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกสูง และรับอิทธิพลจากภายนอกมากตามอริยาศัยของสมาชิกแต่ละคน ความเป็นอยู่ เป็นตามความพอใจของแต่ละคน เช่น ในขณะที่คนอื่น ๆ นอนหลับอาจจะมีการทำงานหรือรับประทานอาหาร เวลาอาหารแต่ละมื้อไม่คงที่ขึ้นอยู่กับการจัดการในชีวิตประจำวันของสมาชิกแต่ละคน ในสภาพการณ์ที่ทำอะไรตามสบาย หากเมื่อใดที่ดำเนินไปอย่างราบรื่น เมื่อนั้นเราก็จะมองเห็นว่าครอบครัวแบบนี้ให้โอกาสแก่บุคคลที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีเสรีภาพ สร้างสรรค์ แต่หากเมื่อใดที่ดำเนินไปอย่างขลุกขลัก เราก็จะมองเห็นว่าครอบครัวแบบนี้เป็นหนทางไปสู่ความแตกร้างได้ง่าย เด็ก ๆ อาจจะถูกปล่อยปละละเลย ไม่ได้รับการเอาใจใส่อย่างเพียงพอ

งานวิจัยที่เกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว

การศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวมีน้อย และยังไม่มีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวกับทัศนคติต่อสถานภาพสตรี ผู้วิจัยจึงขอยกงานวิจัยเรื่องรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวกับปัจจัยอื่น ๆ มากล่าว

แมคคลาวด์, ฮาร์เบิร์ก และไพรซ์ (Mcleod, Harburg and Price, 1972) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการโน้มถ่วงใจและการสื่อสารภายในครอบครัว พบว่าแต่ละบุคคลได้รับการเรียนรู้จากการสื่อสารในครอบครัว นับตั้งแต่วัยเด็กและการเรียนรู้นี้ ส่งผลให้เกิดสังคมประภค (Socialization) ซึ่งความแตกต่างกันในด้านนี้ทำให้บุคคลแต่ละคนถูกโน้มถ่วงใจได้ในระดับที่แตกต่างกัน

แมคคลาวด์, แชนฟี และแวกแมน (Mcleod, Chaffee and Wackman, 1973) ได้พบว่า รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวระหว่างพ่อ แม่ กับลูก มีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อเพื่อรับข่าวสารของเด็กวัยรุ่น การวิจัยนี้ได้ควบคุมตัวแปรที่สำคัญอื่น ๆ ไว้เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยพบว่าในบ้านที่เด็กถูกสอนให้แสดงความคิดเห็นได้ และเปิดโอกาสให้โต้เถียงนั้น มักจะเป็นผลให้เด็กเปิดรับข่าวสารที่มีเนื้อหาสาระ มากกว่าการเปิดรับข่าวสารที่มีเนื้อหาในด้านบันเทิง ซึ่งเด็กอื่น ๆ จะได้รับจากการใช้สื่ออื่น

แมคคลาวด์ แชนฟี และแวกแมน (Mcleod, Chaffee and Wackman, 1973 : 349-364) อธิบายว่าลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวมี 2 แบบ คือ Socio-orientation และ Concept-Orientation

ความสัมพันธ์แบบ Socio-Orientatation คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในครอบครัวที่เข้ากันได้ ครอบครัวแบบนี้จะอบรมให้เด็กรักษาความสามัคคีกลมเกลียว เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพ่อแม่และบุคคลอื่น ๆ ในครอบครัว พ่อแม่จะสนับสนุนเด็กให้ปรับตัว เข้ากับสมาชิกคนอื่น ๆ ใน

ครอบครัวและเพื่อน ๆ พ่อแม่จะสอนลูกให้หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง เด็กจะต้องรู้จักระงับความโกรธ และยอมจำนนในการถกเถียงปัญหา เพื่อมิให้มีการขัดแย้งหรือความยุ่งยากเกิดขึ้น ครอบครัวแบบนี้ จะสอนเด็กให้เคารพผู้ใหญ่ ลักษณะเด็กที่จะพบในครอบครัวที่เป็น Socio-Orientation คือ

1. เด็กจะมีลักษณะยอมจำนนต่อการยอมรับโดย เฉพาะผู้ใหญ่ ไม่ให้โต้เถียงผู้ใหญ่กว่า ตน และผู้มีประสบการณ์มากกว่า

2. เด็กได้รับการเรียนรู้ให้หลีกเลี่ยงสถานการณ์จริง โดยถูกสอนว่าหนทางที่ดีที่สุดในการหลีกเลี่ยงความเดือดร้อน คือ หนีจากสิ่งนั้น เมื่ออยู่ในสังคมทางเลือกของพวกเขา เมื่อเกิดความขัดแย้งกัน การ เปลี่ยนจุดยืนของคนในประเด็นที่เป็นปัญหานั้นไปบนทางที่สนับสนุนผู้อื่น

ความสัมพันธ์แบบ Concept-orientation จะสนับสนุนให้เด็กแสดงความคิดเห็นของตนเองโดยยึดถือแนวความคิด ข้อเท็จจริง ความถูกต้อง ความเป็นไปได้ของเนื้อหาที่สื่อสารกันเป็นหลัก เด็กจะได้รับการสนับสนุนให้กำลังใจ ให้รู้จักแสดงความคิดเห็นของตนเองออกมาอย่างเปิดเผย รู้จักโต้แย้งความคิดเห็นของผู้อื่น ขณะเดียวกันก็รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็น ความเชื่อของผู้อื่นด้วย พ่อแม่จะสนับสนุนลูกให้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นกับบุคคลอื่น รู้จักแสดงผลแม้จะมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน หรือมีความขัดแย้งกันก็ตาม เด็กมักจะร่วมถกเถียงปัญหากับบิดามารดาหรือบุคคลอื่นเป็นประจำ และรู้จักประเมินปัญหาอย่างรอบคอบ

สำหรับในประเทศไทยงานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัว โดยเฉพาะงานที่ใช้เกณฑ์ของ แคนเทอร์ และ เลร์ เทพไม่มีเลย นอกจากงานวิจัยของ พัชนี เขยจรรยา และประทุม ฤกษ์กลาง (2531) เรื่องรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัว และการเปิดรับสื่อมวลชนของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งกลุ่มที่ศึกษาคือกลุ่มนักเรียนมัธยมในโรงเรียนต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวแบบเปิดมีความสัมพันธ์กับการเปิดรับนิตยสาร และวิทยุ รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวแบบปิดมีความสัมพันธ์กับการเปิดรับ

สื่อนิเทศสาร ส่วนรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวแบบปล่อยมีความสัมพันธ์กับการ เปิดรับนิเทศสาร และวิทยุ

แนวคิดและทฤษฎี เกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชน (Mass Media Exposure)

ตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา เป็นที่ยอมรับกันว่าสังคมเราอยู่ร่วมกันในยุคของการ สื่อสารมวลชน (Mass Communication) (จงจิต ศรีพรหม 2524 : 156)

ลาสเวลด์ (Harold D. Lasswell 1948 : 77-51) นักรัฐศาสตร์ ซึ่งบุกเบิกทำ การวิจัยด้านการสื่อสารมวลชน ได้กล่าวถึงหน้าที่ที่สำคัญ 3 ประการของสื่อสารมวลชน คือ

1. แสวงหาและเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม
2. ประสานส่วนต่าง ๆ ในสังคม หมายถึง แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ เป็นข่าว ท้าการวิเคราะห์ และ เสนอแนะว่าควรจะทำอย่างไรเกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ
3. ถ่ายทอดมรดกทางสังคม หมายถึง เผยแพร่ความรู้ ค่านิยม และบรรทัดฐานของ สังคมแก่สมาชิกรุ่นใหม่ของสังคม เพื่อให้วิทยาการและวัฒนธรรมของสังคมคงอยู่

แชรรมม์ (Wilbur Schramm 1964 : 17-51) และไรท์ (Charles R. Wright 1975 : 9) ได้เพิ่มเติมหน้าที่ประการที่ 4 ของสื่อมวลชน คือ

4. ให้ความบันเทิง หมายถึง เผยแพร่การแสดง ดนตรีและศิลปะ เพื่อสร้างความ จรรโลงใจแก่มวลชน

เกษม ศิริสัมพันธ์ (2508) ได้สรุปหน้าที่ที่สำคัญของการสื่อสารมวลชนไว้ 4 ประการ คือ

1. เสนอข่าวสารข้อเท็จจริงและเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้สมาชิกในสังคมทราบ
2. เสนอความคิดเห็นต่อปัญหาหนึ่งปัญหาใด ซึ่งมีผลกระทบต่อประโยชน์ส่วนรวมของสังคม ถือว่าเป็นผู้นำทางความคิดเห็นของมวลชน
3. ให้ความบันเทิงแก่มวลชน
4. เป็นครูผู้แนะนำสิ่งอื่น เป็นประโยชน์แก่สมาชิกของสังคม

ริช และเอทอฟ (Michael Rush and Phillip Athoff 1971 : 16) ได้ศึกษาพบว่า สื่อมวลชนมีบทบาทอย่างมากในการให้ความรู้ ความเข้าใจ ค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ ซึ่งมีผลต่อการสั่งสมประสบการณ์และพัฒนาบุคลิกภาพ และมีบทบาทในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม และการเรียนรู้แก่บุคคล นักวิชาการทางสังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ หรือทางการสื่อสารมวลชนต่างก็ยอมรับบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อชีวิตมนุษย์ด้วยกันทั้งสิ้น

โรเจอร์ และชูเมคเกอร์ (Everette M. Rogers and Floyd Shoemaker 1971 : 145) กล่าวว่าสื่อมวลชน (Mass Media) อันได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ เป็นต้น เป็นแหล่งข่าวซึ่งอาจเป็นบุคคลเดียวหรือมากกว่านั้น สามารถนำข่าวสารไปยังผู้รับจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว เป็นการเพิ่มพูนความรู้และแพร่กระจายข่าวสาร รวมทั้งเปลี่ยนทัศนคติที่บุคคลมีอยู่ได้

สื่อมวลชนจะให้ข่าวสารและข้อเท็จจริงต่าง ๆ อันเป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่บุคคล ซึ่งจะยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลได้

อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนเป็นเพียงสถาบันหนึ่งในสังคม ซึ่งมีสถาบันอื่น ๆ อีกมากมาย ที่ล้วนแต่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของคนในสังคม ดังนั้น อิทธิพลที่สื่อมวลชนมีต่อสังคมและประชาชนจึง เป็นอิทธิพลที่มีเงื่อนไข และขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ อีกมาก

เคลปเปอร์ (Joseph T. Klapper 1961 : 14-49) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับ อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของประชาชนไว้ดังนี้

1. สื่อมวลชนไม่ได้มีอิทธิพลต่อประชาชนโดยตรง แต่จะมีอิทธิพลโดยอ้อมซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ความมีใจโน้มเอียง คือ ประชาชนจะมีความคิดเห็น ค่านิยม และความโน้มเอียงที่จะประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อนที่จะมาสัมผัสสื่อมวลชน

1.2 การเลือกรับสาร ประชาชนจะเลือกรับสารที่สอดคล้องกับความคิดเห็นและความสนใจของตน และจะเลือกตีความหมายของสารตามความเชื่อ และค่านิยมที่ตนมีอยู่เดิม

1.3 อิทธิพลของบุคคล บางครั้งข่าวสารจากสื่อมวลชนจะผ่านสื่อบุคคลหรือผู้นำความคิดเห็นก่อนที่จะไปถึงประชาชน ผู้นำความคิดเห็นมักสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปด้วย ทำให้มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของประชาชนอยู่มาก

1.4 กลุ่มและบรรทัดฐานของกลุ่ม

1.5 ระบบสื่อมวลชน

2. สื่อมวลชนจะเป็นเพียงแรงเสริม (Reinforcement) ที่สนับสนุนทัศนคติ รสนิยม ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของประชาชนให้เข้มแข็งขึ้น และพร้อมที่จะแสดงออกมาเมื่อมีแรงจูงใจหรือ เมื่อโอกาสเหมาะสม

3. สื่อมวลชนอาจเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนได้เล็กน้อย และมักเป็นทัศนคติที่ยังไม่มั่นคง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังรากลึกหรือ เปลี่ยนไปในทางตรงข้ามนั้น เป็นไปได้ยาก อาจเปลี่ยนได้บ้าง แต่ต้องใช้เวลาและบุคคลต้องได้รับข่าวสารเพียงพอ อย่างไรก็ตาม อิทธิพล

ของสื่อมวลชนในด้านการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อ เมื่อบุคคลมีความโน้มเอียงที่จะเปลี่ยนแปลง อยู่ก่อนแล้ว

4. สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติให้แก่ประชาชนได้ ในกรณีที่บุคคลไม่เคยมีความรู้ และประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อน และต้องได้รับสารที่เสนอเรื่องราวในแนวเดียวกันบ่อย ๆ เป็นอิทธิพลในลักษณะสะสม ไม่ว่าอิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลทันทีทันใด

งานวิจัย เกี่ยวกับการ เปิดรับสื่อมวลชนและทัศนคติ

การศึกษาใน เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการ เปิดรับสื่อมวลชนกับทัศนคติต่อสถานภาพสตรี ยังไม่มีผู้ใดทำไว้เลย ผู้วิจัยจึงขอยกงานวิจัยที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการ เปิดรับสื่อมวลชน กับทัศนคติในเรื่องอื่น ๆ ซึ่งพอใกล้เคียงมากแล้ว ดังนี้

สตาร์ และฮิวส์ (Star and Hughes, 1950, quoted in Joseph T. Klapper 1960 : 21) ศึกษาพบว่า การรณรงค์โดยใช้สื่อมวลชนเพื่อให้ข่าวสารและสร้าง ทัศนคติเกี่ยวกับองค์การสหประชาชาติ ได้รับการเอาใจใส่จากบุคคลที่สนใจอย่างกว้างขวาง และ ทำให้ทัศนคติของบุคคลที่มีต่อองค์การดีขึ้นด้วย

เวทย์ ธวัชชัย (2516) ศึกษาเปรียบเทียบการการเปิดรับสื่อมวลชนและความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลของประชากรใน เขตเมืองและชนบท พบว่า ปัจจัยทางด้านจิตวิทยามีความสัมพันธ์กับ พฤติกรรมในการสื่อสารของบุคคล ผู้ที่อ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร ฟังวิทยุ หรือดูโทรทัศน์มากกว่า จะเป็นผู้ที่เห็นด้วยกับการวางแผนครอบครัวมากกว่าผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนดังกล่าวน้อยกว่า

เพ็ญศรี ปิยะรัตน์ (2518) ศึกษาความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการวางแผน ครอบครัวของสตรีในวัยเจริญพันธุ์ พบว่าสตรีที่อ่านหนังสือพิมพ์ เสมอจะมีความรู้ในวิธีการคุมกำเนิด เห็นด้วยกับการวางแผนครอบครัว และใช้วิธีคุมกำเนิดสูงกว่าสตรีที่ไม่ได้อ่านหนังสือพิมพ์

ประคอง เขี่ยมสำอางค์ (2526) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารด้านการเกษตรกับผลผลิตข้าวต่อไร่ของชาวนาในเขตชลประทาน อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า การเปิดรับข่าวสารด้านการเกษตรจากสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับวิทยาการใหม่ ๆ ในการผลิตข้าวและวิธีการผลิตข้าว

สมุน อยู่สิน (2527) ศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารและการผสมผสานกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมไทย ศึกษาเฉพาะชาวจีนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่า ความถี่ในการเปิดรับสื่อมวลชนซึ่งได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และหนังสือพิมพ์ มีผลทำให้กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติและการปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยแตกต่างกัน

วันทนา ชาญานิษฐ (2525) ศึกษาการเปิดรับสื่อมวลชนทางด้านอาหาร และโภชนาการ ศึกษาความสำนึกจากการเปิดรับข่าวสารของแม่ที่นำบุตรมารับบริการจากแผนกมารเวชศาสตร์ของโรงพยาบาลรามธิบดี โรงพยาบาลพญาไท และศูนย์บริการสาธารณสุข 2 พบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนด้านอาหารและโภชนาการ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับความสำนึกทางด้านอาหารและโภชนาการ (หมายถึง ผลการประเมินค่าของความรู้ และความเข้าใจ ทัศนคติ และความเชื่อต่าง ๆ ในเรื่องอาหารและโภชนาการ)

ปัญญา คาวจรัสแสงชัย (2527) ศึกษาการเปิดรับสื่อมวลชนกับความรู้และทัศนคติ การทำแท้งของสตรีในชนบทประเทศไทย พบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนแทบจะไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติการทำแท้ง

วัชรภรณ์ ตระกูลดิษฐ์ (2525) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติเกี่ยวกับการยอมรับการทำานาหวานน้ำนมแบบใหม่ของเกษตรกร อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า การเปิดรับสื่อมวลชน ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติในการยอมรับการทำานาหวานน้ำนมแบบใหม่

พยัคฆพันธุ์ โพธิ์แก้ว (2525) ศึกษาการเปิดรับการสื่อสารที่มีผลต่อการพัฒนาทางด้านความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติงานตามโครงการสร้างงานในชนบทของคณะกรรมการสภาตำบลศึกษาเฉพาะกรณีคณะกรรมการสภาตำบลในเขตอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าปริมาณการเปิดรับการสื่อสารไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ ที่มีต่อโครงการสร้างงานในชนบทของคณะกรรมการสภาตำบล

จารุวรรณ กันทะนิศย์ (2531) ศึกษาการเปิดรับสื่อมวลชนกับทัศนคติต่อเรื่องรักร่วมเพศของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติต่อเรื่องรักร่วมเพศ

แนวคิดและทฤษฎี เกี่ยวกับทัศนคติ

- ความหมายของทัศนคติ

ทัศนคติ เป็นคำที่มีความหมายกว้าง และเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งทางจิตวิทยาสังคม นักวิชาการทางสังคมวิทยาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กันตามแนวความคิดของแต่ละคน ซึ่งอาจแตกต่างกันไปในรายละเอียด ดังนี้

ชอร์ และ ไรท์ (M.E. Shaw and I.M. Wright 1976 : 3) ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่าหมายถึง ความรู้สึกทางจิตใจของบุคคล เนื่องจากการเรียนรู้ตลอดจนประสบการณ์ ซึ่งกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือจินตนาการต่าง ๆ ที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้อง

นิวคอมบ์ (T.M. Newcomb 1954 : 128-221) ได้อธิบายถึงทัศนคติว่าเป็นความโน้มเอียงของจิตใจที่มีต่อประสบการณ์ที่ได้รับ และแสดงออกเป็นพฤติกรรมในลักษณะความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย หรือรู้สึกเฉย ๆ ไม่ชอบ ไม่เกลียด

เธอร์สโตน (Thurstone, Quoted in Charles A. Kiesler, Barry E. Collins and Norman Miller 1969 : 1) ให้คำจำกัดความว่า ทักษะคือความรู้สึกในทางบวก หรือลบในระดับมากน้อยที่คนเรามีต่อสิ่งหนึ่ง อาจได้แก่ สิ่งของ บุคคล คำพูด หรือความคิด เป็นต้น ซึ่งผู้รู้สึกสามารถบอกความแตกต่างว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

จารย์ มินนอน (2507) ให้ความหมายว่า ทักษะคือความรู้สึกนึกคิดและแนวทางปฏิบัติหรือท่าทีที่มีต่อสิ่งแวดล้อมแต่ละอย่าง อาจมีความเข้มข้นหรือความรุนแรงไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละบุคคล

เจเลีย บูร์กิตติ (2517) ให้ความหมายว่า ทักษะคือความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใด ทักษะที่เรามีต่อสิ่งต่าง ๆ เกิดจากประสบการณ์หรือการเรียนรู้ทั้งสิ้น ดังนั้น จึงอาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ตามประสบการณ์ที่ได้รับเพิ่มขึ้น แต่กระบวนการเปลี่ยนแปลงจะเร็วหรือช้า แล้วแต่ชนิดของทักษะและประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับ

จากความหมายต่าง ๆ อาจสรุปได้ว่า ทักษะ (Attitude) หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใด ๆ อันได้มาจากประสบการณ์หรือการเรียนรู้ และเป็นแนวโน้มที่จะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมในทางสนับสนุนหรือต่อต้านสิ่งนั้น ๆ

- องค์ประกอบของทักษะ

แม้นักจิตวิทยาจะให้ความหมายของทักษะแตกต่างกัน แต่เมื่อพูดถึงองค์ประกอบของทักษะแล้ว นักจิตวิทยาต่างเห็นพ้องกันว่า ทักษะประกอบด้วยองค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน 3 ส่วน คือ

1. การเรียนรู้ (Cognitive Component) ทักษะเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ หรือเกิดจากประสบการณ์ของแต่ละคน

2. ความรู้สึก (Affective Component) ทศนคติเป็นสภาพทางจิตใจ เกิดจากอารมณ์ ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความคิด ถ้าบุคคลมีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เขาก็จะมีสภาพจิตใจที่สนับสนุนหรือต่อต้านสิ่งนั้นอย่างถาวรพอสมควร

3. พฤติกรรมที่แสดงออก (Behavioral Component) ทศนคติเป็นสภาพจิตใจที่มีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของบุคคลเป็นอันมาก เพราะถ้าบุคคลมีความรู้สึกสิ่งใดแล้วก็จะมีการทำที่ต่อสิ่งนั้นในลักษณะอันจำกัด

- ลักษณะของทศนคติ

1. ทศนคติ เป็นสิ่งที่เกิดจากการ เรียนรู้หรือประสบการณ์ของแต่ละคนมิใช่ เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด

2. ทศนคติ เป็นสภาพทางจิตใจที่มีอิทธิพลต่อการคิด และการกระทำของบุคคลเป็นอันมาก

3. ทศนคติเป็นสภาพทางจิตใจที่มีความถาวรพอสมควร ทั้งนี้ เนื่องจากแต่ละบุคคลต่างก็ได้รับประสบการณ์และผ่านการเรียนรู้มามาก อย่างไรก็ตามทศนคติก็น่าจะมีการเปลี่ยนแปลงได้ อันเนื่องจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

- ประเภทของทศนคติ

ทศนคติอาจแบ่งกว้าง ๆ ได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ทศนคติทั่วไป (General Attitude) ได้แก่ สภาพจิตใจอันกว้างขวาง ซึ่งเป็นแนวความคิดประจำตัวของบุคคลนั้น เป็นพฤติกรรม บุคลิกภาพอย่างกว้าง ๆ เช่นการมองโลกในแง่ดี การเคร่งในระเบียบประเพณี เป็นต้น

2. ทักษคติเฉพาะอย่าง (Specific Attitude) ได้แก่ สภาพทางจิตใจที่บุคคลมีต่อวัตถุสิ่งของ บุคคลอื่น สถานการณ์ และสิ่งอื่น ๆ เป็นอย่าง ๆ ไป ทักษคติในวงแคบ เช่นนี้มักแสดงออกในลักษณะที่ว่าชอบหรือไม่ชอบ ถ้าชอบหรือเห็นว่าดีก็เรียกว่ามีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้น ถ้าไม่ชอบหรือเห็นว่าไม่ดีก็เรียกว่ามีทัศนคติไม่ดีต่อสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้น

- การเกิดของทัศนคติ

ฟอสเตอร์ (Charles R. Foster 1952 : 119) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับการเกิดของทัศนคติว่ามาจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการคือ

1. ประสบการณ์ (Experience) ที่บุคคลมีต่อสิ่งของ บุคคล เรื่องราวหรือสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล จากการได้พบเห็นคุ้นเคยซึ่งถือว่าเป็นประสบการณ์โดยตรง (Direct Experience) กับจากการได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็นรูปภาพ หรือได้อ่านเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ แต่ไม่ได้พบเห็น ไม่ได้ทดลองกับของจริงด้วยตนเอง ซึ่งถือเป็นประสบการณ์โดยอ้อม (Indirect Experience) และเนื่องจากทัศนคติเป็นสิ่งที่บุคคลรับทราบ ดังนั้นบุคคลจะไม่มีทัศนคติต่อสิ่งที่เขาไม่มีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมเลย

2. ระบบค่านิยมและการตัดสินตามค่าค่านิยม (Value System and Judgment) เนื่องจากกลุ่มชนแต่ละกลุ่มมีค่านิยมและมาตรฐานเกี่ยวกับความดีและความชอบไม่เหมือนกัน คนแต่ละกลุ่มจึงอาจมีทัศนคติต่อสิ่งเดียวกันแตกต่างกันได้ ดังนั้น การที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดจะมีทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือมีความรู้สึว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ค่านิยม หรือมาตรฐานของกลุ่มที่บุคคลนั้นใช้ชีวิตอยู่ร่วมด้วย

- แหล่งของทัศนคติ

ทัศนคติ เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ (Learning) จากแหล่งทัศนคติต่าง ๆ ที่สำคัญดังนี้

1. ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experience) เมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่างต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางที่ดีหรือไม่ดี จะทำให้เขาเกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปตามทิศทางที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน

2. การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น (Communication) การได้ติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นจะทำให้เกิดทัศนคติจากการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ จากผู้อื่นได้

3. สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models) การเลียนแบบผู้อื่นทำให้เกิดทัศนคติขึ้นได้โดยขึ้นแรกเมื่อมีเหตุการณ์บางอย่าง บุคคลจะสังเกตว่าบุคคลอื่นปฏิบัติกันอย่างไร ขึ้นต่อไปบุคคลนั้นจะแปลความหมายของการปฏิบัติในรูปของทัศนคติ

4. ความเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institution Factors) ทัศนคติหลายอย่างของบุคคลเกิดขึ้นเนื่องจากความเกี่ยวข้องกับสถาบัน เช่น ครอบครัว โรงเรียน หรือหน่วยงาน เป็นต้น

เมื่อพิจารณาจากแหล่งที่มาของทัศนคติดังกล่าว จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบที่จะเป็นตัวเชื่อมโยงทำให้มนุษย์เกิดทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ ก็คือการติดต่อสื่อสาร ทั้งนี้ เพราะไม่ว่าทัศนคติจะเกิดจากประสบการณ์เฉพาะอย่าง การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น สิ่งที่เป็นแบบอย่างหรือความเกี่ยวข้องกับสถาบัน ก็มักจะมีการติดต่อสื่อสารแทรกอยู่เสมอ จึงอาจกล่าวได้ว่าการติดต่อสื่อสารเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างมากที่มีผลทำให้บุคคลเกิดทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ ขึ้นได้

- การเปลี่ยนแปลงของทัศนคติ

ทัศนคติของบุคคลสามารถถูกทำให้เปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี อาจจะใช้วิธีที่บุคคลได้รับข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งมาจากบุคคลอื่น หรือสื่อมวลชนต่าง ๆ ข่าวสารที่ได้รับจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบด้านอื่นจะมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน เช่น ถ้าองค์ประกอบ

ด้านการเรียนรู้เปลี่ยนแปลง ก็จะมีแนวโน้มทำให้องค์ประกอบด้านความรู้สึกละเอียดและพฤติกรรมที่แสดงออกเปลี่ยนแปลงไปด้วย

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติอาจเกิดขึ้นจากการรับรู้ของคุณ ซึ่งได้จากองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น อิทธิพลจากสื่อมวลชน จากบุคคลอื่น เป็นต้น หรืออาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านแรงกระตุ้นในตัวบุคคล ซึ่งโดยปกติแล้วข่าวสารใหม่และการรับรู้จะช่วยจูงใจให้บุคคลเปลี่ยนแปลงไป และในทางตรงข้าม เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงด้านแรงกระตุ้น ภาวะการรับรู้รวมทั้งทัศนคติก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับสถานภาพสตรี

- ความหมายของสถานภาพและบทบาท

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ. 2524 กล่าวว่า สถานภาพหมายถึง ตำแหน่ง ยศ หรือฐานะที่แสดงความสูงต่ำของคุณ เมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นในกลุ่ม หรือในสังคม บุคคลหนึ่งอาจมีหลายสถานภาพในทางสังคม เช่น ในครอบครัว มีฐานะเป็นพ่อซึ่งมีสถานภาพสูง แต่ในที่ทำงานอาจมีสถานภาพเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย

วิถีชาวบ้านและจารีตจะกำหนด และควบคุมสิทธิหน้าที่ของแต่ละสถานภาพได้แน่นอนชัดเจน เกณฑ์บางอย่างที่ใช้พิจารณาตัดสินความสูงต่ำของสถานภาพ ได้แก่ ภาวะความเป็นผู้นำ อำนาจครอบงำ ความสามารถ สัมฤทธิ์ผล อาชีพ และเครื่องหมายการยอมรับนับถือต่าง ๆ เช่น บรรดาศักดิ์ วุฒิปริญญา สมาชิกภาพของกลุ่มที่มีเกียรติ เครื่องแต่งกาย กิริยามารยาท หรือกลวิธีอื่น ๆ ที่ใช้ดึงดูดความสนใจ (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถานปี 2524)

ตามแนวคิดนี้ โดยสรุปกล่าวได้ว่า สถานภาพ คือตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งเกิดขึ้นตาม สัมพันธภาพของบุคคลในสังคม

บีดเดิล และโทมาส (B.J. Biddle and E.J. Thomas 1966 : 67) กล่าวไว้ว่า สถานภาพ คือ ฐานะหรือตำแหน่งของบุคคลที่สังคมกำหนดให้ และสถานภาพหรือฐานะ ตำแหน่งนี้จะ เป็นสิ่งกำหนด กระตุ้นหรือคาดหวังให้บุคคลที่อยู่ในฐานะตำแหน่งนั้น ๆ ประพฤติปฏิบัติ ต่อกันและกันแตกต่างกันไป บุคคลเดียวอาจมีหลายฐานะแล้วแต่ว่าเขาจะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

สิ่งที่ควบคู่ไปกับสถานภาพก็คือ บทบาท ในขณะที่สถานภาพคือผลรวมของสิทธิและ หน้าที่ บทบาทก็คือ แบบแผนของพฤติกรรมหรือความประพฤติที่สอดคล้องกับสิทธิและหน้าที่ดังกล่าว บทบาทและสถานภาพจะถูกถ่ายทอดโดยการอบรมสั่งสอนสมาชิกในสังคม ให้ประพฤติปฏิบัติในแนว เดียวกันตามที่สังคมคาดหวังไว้ และ เนื่องจากบุคคลอาจมีหลายสถานภาพ แต่ละบุคคลจึงมีบทบาท ได้หลายแบบ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานภาพต่าง ๆ

โมเรโน (Jacob L. Moreno 1960 : 80-86) นักทฤษฎีบทบาทที่มีชื่อเสียง ผู้หนึ่งได้เสนอแนวคิด เกี่ยวกับบทบาทไว้ว่า องค์การทางสังคมประกอบด้วยโครงข่ายของบทบาท (network of role) ซึ่งเป็นปัจจัยที่บังคับและให้แนวทางการกระทำของแต่ละบุคคล

รากฐานแนวความคิด เรื่องบทบาทเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับแนวคิด เรื่องการปฏิสัมพันธ์ ทางสังคม (Social Interaction) ซึ่งก็มีนักคิดที่ได้เสนอข้อสมมติ (assumption) เกี่ยวกับ เรื่องบทบาทไว้หลายประการและหลายรูปแบบ พอจะสรุปได้ดังนี้ (J.M. Charon 1970 : 328-334)

1. บทบาท เป็นสิ่งที่จะต้องเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ในสังคมมนุษย์จะอยู่ ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นระเบียบได้ โดยการเรียนรู้บทบาทที่เหมาะสมตามสถานภาพของตนเอง ในสังคม

2. การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จะทำให้เกิดการมองตนเองและผู้อื่นว่าต่างก็เป็นเจ้าของสถานภาพและบทบาทบางอย่าง และผูกพันอยู่กับการคาดหวังของผู้อื่นที่มีต่อบทบาทของตนเอง ซึ่งความคาดหวังนี้จะ เป็นตัวกำหนดแนวทางของบทบาทในแต่ละบุคคล

ดังนั้นบทบาทจึง เป็นความคาดหวังทางการกระทำว่าในสถานภาพหนึ่ง ๆ บุคคลควรจะมีบทบาทอย่างไร โดยมีการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญเพื่อให้ทราบว่าแต่ละบุคคลจะต้องแสดงบทบาท (role playing) และสวมบทบาท (role taking) อย่างไร ในสถานภาพและสถานการณ์หนึ่ง ๆ ซึ่งการเรียนรู้บทบาทนี้จะเกิดจากการเลียนแบบและการสังเกต "role model" จากบุคคลที่เรายึดถือ (significant others) เพื่อจะนำมาเป็นแบบอย่างของบทบาทหรือแนวทางการกระทำของตนเอง เพื่อให้สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม

อย่างไรก็ดี ทั้งสถานภาพและบทบาททางสังคม จะมีทั้งสถานภาพและบทบาทตามกฎระเบียบของสังคมและสถานภาพหรือบทบาทที่เป็นจริง โดยทั้งสองลักษณะอาจจะสอดคล้องหรือขัดแย้งกันก็ได้ เช่น ตามกฎหมายกำหนดให้สตรีมีสถานภาพเท่าเทียมกับชาย แต่ในความเป็นจริงนั้นอาจจะเท่าเทียมกันหรือไม่ก็ได้ ท่านองเดียวกันบทบาทของสตรีในสถานภาพของบุตรสาวที่สังคมคาดหวังไว้ คือ ควรจะประพฤติตนให้เป็นเด็กดีสุภาพเรียบร้อย และขยันศึกษาเล่าเรียน แต่เด็กผู้หญิงบางคนอาจจะแค้นแค้นเป็นม้าศึกทะลวง ไม่สามารถให้ความสนใจกับการศึกษาเล่าเรียนได้มากกว่าเท่าที่ควร เพราะจะต้องวิ่งขายหนังสือพิมพ์หรือขายพวงมาลัยตามสี่แยก สภาพความแตกต่างเช่นนี้มีโอกาสจะเกิดขึ้นได้อยู่เสมอกับทุกคนและทุกกลุ่มสังคม ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและสถานการณ์ทางสังคมที่แวดล้อมในแต่ละบุคคล

ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพ บทบาทและสิทธิสตรี เป็นความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของข้อสมมติเบื้องต้นที่ว่า "สถานภาพที่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ เป็นสิ่งที่พึงประสงค์" ดังนั้น บทบาทของชายและหญิงก็ควรจะต้องเท่าเทียมกันด้วย ความเท่าเทียมกันนี้ไม่จำเป็นว่าทุกอย่างจะต้องเหมือนกันไปหมด แต่ความเท่าเทียมกันในที่นี้หมายถึงว่า บทบาททั้งสอง เพศจะได้รับการยกย่องในเรื่องความสำคัญ ในการประเมินคุณค่าและในการให้โอกาสที่แต่ละฝ่ายจะพัฒนาคุณภาพ

ของคนทำให้เกิดเป็นบทบาทที่มีประสิทธิภาพสูงสุด รวมทั้งจะต้องสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดผลสรุปที่ดีกว่า (ชัตติยา กรรณสูตและคณะ 2524 : 37)

- ประเภทของสถานภาพ

สถานภาพอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ (เจริญ พรหมอยู่ยศ 2525 : 22-24)

1. สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิดหรือสถานภาพที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (Ascribed Status) คือ สถานภาพที่ได้มาโดยเงื่อนไขทางชีวภาพ (biological conditions) เช่น เป็นหญิง ชาย เด็ก ผู้ใหญ่ ลูกกรรมกร ลูกประธานาธิบดี กษัตริย์ หัวหน้าเผ่า ฯลฯ ตำแหน่งเช่นนี้เกิดขึ้นเองโดยวิธีการทางสังคม

2. สถานภาพที่ได้มาโดยความสามารถ หรือสถานภาพโดยการกระทำ (Achieved Status) เป็นสถานภาพที่ต้องดิ้นรน ขวนขวาย ด้วยความสามารถของตนเอง สถานภาพประเภทนี้เป็นสถานภาพที่ได้มาภายหลังอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระทำ และสังคมกำหนดให้ เช่น สถานภาพทางสมรส หญิงชายทำการสมรสแล้ว ฝ่ายชายได้สถานภาพเป็นสามี หญิงเป็นภรรยา และเมื่อมีบุตรธิดาก็จะได้สถานภาพบิดามารดา (Parental Status) คือ การเป็นพ่อแม่ หรือผู้ศึกษาจะได้สถานภาพตามวุฒิที่ตนศึกษา (Educational Status) เช่น เป็นบัณฑิต คุชฎบัณฑิต ฯลฯ และเมื่อเลือกประกอบอาชีพตามความสามารถก็จะได้สถานภาพทางอาชีพ (Occupational Status) เช่น ช่างไม้ ชาวนา วิศวกร นายแพทย์ เป็นต้น หรือหากเป็นบุคคลที่สนใจและอยู่ในวงการเมืองย่อมได้รับสถานภาพทางการเมือง (Political Status) อีกด้วย เช่น เป็นสมาชิกของพรรคการเมือง วุฒิสมาชิก สมาชิกผู้แทนราษฎร เป็นต้น

ดังนั้น ตำแหน่งของบุคคลในสังคม คนหนึ่งจึงอาจดำรงตำแหน่งได้หลายตำแหน่ง และสถานภาพต่าง ๆ มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกัน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูก นายแพทย์กับคนไข้ เป็นต้น ในสังคมได้กำหนดความสัมพันธ์และการปฏิบัติตามในฐานะที่เขาเป็นสมาชิกของ

สังคมนั้น เช่น พ่อแม่มีสิทธิเวี่ยนลูกเพื่อสั่งสอน นายแพทย์มีสิทธิขอให้คนไข้ถอดเสื้อ เพื่อตรวจรักษา ซึ่งเหล่านี้ เป็นสิทธิพิเศษของบางสถานภาพที่สัมพันธ์กัน เป็นที่ยอมรับในสิทธิและหน้าที่ซึ่งกันและกัน

อนึ่ง แม้ว่าทุกคนจะมีสถานภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างด้วยกันก็ตาม แต่บางสถานภาพ สังคมถือหรือยอมรับว่าสูง และมีความสำคัญหรือมีอำนาจมากกว่ากัน ส่วนสถานภาพใดจะสูงกว่าระดับสถานภาพอื่นอย่างไรนั้น ในแต่ละสังคมอาจไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ เนื่องจากค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของคนในสังคมนั้น เช่น ในสังคมชนบทไทยถือว่าผู้ชาย เป็นใหญ่ในครอบครัว ผู้มีอาวุโสสูงกว่าย่อมได้รับความเคารพนับถือจากผู้มีอาวุโสน้อยกว่า

- สถานภาพทางเพศ

มนุษย์เกิดมาเป็น เพศหญิงหรือชายตามแต่โครโมโซมเพศ (Sex Chromosome) หรือการก่อกำเนิดของแต่ละคน และทั้งหญิงและชาย ต่างก็มีความสำคัญต่อสังคมทัดเทียมกัน แต่มีบทบาทหน้าที่ต่างกัน การมีบทบาทและหน้าที่ต่างกันนี้ ทำให้ชายมีสถานภาพสูงกว่าหญิงทั้งในด้านครอบครัว สังคม การเมือง และเศรษฐกิจ สภาพเช่นนี้ปรากฏอยู่ทุกยุคทุกสมัยและทั่วทุกมุมโลก เช่น ในสมัยโบราณจะมีการแบ่งงานระหว่างชายและหญิงอย่างกว้าง ๆ คือ สามีจะทำหน้าที่ที่เป็นของชาย และภรรยาจะทำงานที่เป็นของหญิง งานของชายมักจะเป็นงานที่ต้องใช้แรงงานอย่างมากทั้งในป่าและตามทุ่งนา ส่วนหญิงจะต้องมีหน้าที่เลี้ยงดูลูก ดูแลสามี ดูแลบ้าน หญิงจึงต้องอยู่แต่ภายในบ้าน แต่เนื่องจากโครงสร้างของสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น จากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม จากชนบทกลายเป็นเมืองมากขึ้น ฉะนั้นการทำหน้าที่ในครอบครัวจึงเปลี่ยนไปด้วย เช่น ภรรยาจำนวนไม่น้อยในปัจจุบันมีส่วนรับภาระในทางเศรษฐกิจ เคียงบ่าเคียงไหล่กับสามี ในฐานะเป็นผู้ร่วมหารายได้เลี้ยงครอบครัว (Paulena Nichell 1967 : 9)

ดังนั้น เมื่อภรรยาทำงานนอกบ้านเพิ่มขึ้น สามีจึงแบ่งเบาภาระภรรยาด้วยการช่วยทำงานบ้านบ้าง

ความจริงหญิงจะทำงานอะไร ไม่ใช่ เรื่องความ เหมาะสมกับร่างกายและจิตใจ แต่ เป็นเรื่องที่คนส่วนใหญ่หรือสังคม เห็นว่าน่าจะเป็นของผู้หญิงมากกว่า ข้อคิดใน เรื่องนี้ปัจจุบัน เปลี่ยน ไปไม่น้อย เพราะสามมื่อ เมริกัน เป็นจำนวนมาจะทำหน้าที่ซื้อ เครื่องบริโภคตามร้านแทนภรรยา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาถึงทัศนคติที่มีต่อสถานภาพและบทบาทของสตรีใน 2 ประเด็นสำคัญ คือ สถานภาพและบทบาทของสตรีในระบบครอบครัวและสถานภาพ และบทบาทของ สตรีในระบบสังคม

1. สถานภาพและบทบาทของสตรีในระบบครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญ และดำรงอยู่อย่าง เป็นสากลในทุกสังคม แต่ ครอบครัวก็มักจะถูกวิจารณ์ว่า เป็นแหล่งที่มาแห่งการกดขี่สตรี ในหลาย ๆ สังคม สตรีมีสถานภาพ ในครอบครัวเสมือน เป็นผู้รับใช้ ต้องทำงานทุกอย่างเพื่อการดูแลสามีและบุตร ในอดีตก่อนที่ระบบ ทุนนิยมจะพัฒนาขึ้นมา ความสัมพันธ์ในครอบครัวยังไม่มีลักษณะ เป็นการเอารัดเอาเปรียบมากนัก เพราะครอบครัวมีบทบาทหน้าที่ทั้งในด้านการผลิตและการบริโภค รวมทั้งบทบาททางสังคมอื่น ๆ เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล แม้กระทั่งด้านศาสนาและความเชื่อ ทุกคนในครอบครัวจะต้อง มีกิจกรรมร่วมกันอยู่ตลอดเวลา แม้ว่าสตรีในสมัยนั้นจะต้องทำงานหนักทั้งงานในบ้านและงานนอก บ้าน แต่ทุกคนก็มีส่วนร่วมอยู่ด้วย ไม่มีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจนดัง เช่นในปัจจุบัน

ต่อมาเมื่อระบบทุนนิยมพัฒนาขึ้นมา แบบแผนความสัมพันธ์ในครอบครัวก็ เปลี่ยน แปลงไป มีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน สตรีในฐานะของภรรยาจะต้องรับผิดชอบ เรื่องการ เลี้ยงดูบุตร ประกอบอาหาร ดูแลกิจการภายในบ้าน และความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไป ในขณะที่สามีมี บทบาทรับผิดชอบ เรื่องหาเลี้ยงครอบครัว การแบ่งงานภายในครอบครัวแบบนี้ถูกตีถูกหักเอาว่าเป็น ลักษณะความสัมพันธ์ที่เป็นธรรมชาติและเป็นสากล

นักวิชาการจำนวนมาก ได้พยายามศึกษาธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ของครอบครัวดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในครอบครัวอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ของแต่ละบุคคลทั้งเพศชายและเพศหญิง ซึ่งมีผู้วิเคราะห์แตกต่างกันไปอย่างเช่น การวิเคราะห์ของโรเจอร์ แสดงให้เห็นว่า แรงกดดันทางอุดมการณ์และเศรษฐกิจของการพัฒนาทำให้ข้อผูกพันที่กำหนดให้สามีภรรยาต้องพึ่งพากันทางเศรษฐกิจต้องสลายตัวไป การสลายตัวของข้อผูกพันนี้เป็นผลโดยตรงของโครงการพัฒนาที่ทำลายความสมดุลย์ระหว่างสามีและภรรยาที่มีมาแต่เดิม ซึ่งโรเจอร์ได้ยกตัวอย่างจากหลายกรณีที่แสดงให้เห็นว่าความเป็นปฏิปักษ์และความไม่ลงรอยกัน ระหว่างสามีภรรยาได้เพิ่มมากขึ้น อันเป็นผลมาจากโครงการพัฒนาที่ให้ความสำคัญเพศหนึ่งมากกว่าอีกเพศหนึ่ง ผู้ชายมักจะเป็นฝ่ายได้เปรียบ เนื่องจากแรงงานของสามีได้ค่าจ้างสูงกว่าแรงงานของภรรยา ในกรณีอื่น ๆ ความสมดุลย์หมดไปเนื่องจากปริมาณงานทั้งหลายที่ภรรยาต้องทำได้เพิ่มขึ้นจากเดิม และยังเป็นงานที่ยากลำบากกว่างานของสามี (Barbara Rogers 1980 : 173-176)

อุดมการณ์ตะวันตกที่ว่าผู้ชาย เป็นหัวหน้าครอบครัวและ เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว ไม่เพียงแต่ปฏิบัติ เสธสิ่งที่สตรีได้ทำให้กับครอบครัวทั้งที่ปรากฏ เป็นผลงานแล้ว และที่ยังเป็นพลังแฝงอยู่เท่านั้น แต่ยังขัดขวางการสร้างกฎเกณฑ์ใหม่ ๆ เกี่ยวกับพันธะทางเศรษฐกิจที่ชายหญิงจะต้องพึ่งพากัน อันเป็นกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ใหม่ อุดมการณ์ดังกล่าวอาจจะทำให้ผู้ชายดูถูกงานของผู้หญิง และไม่ยอมให้ความสำคัญกับงานของผู้หญิง (Barbara Rogers 1980 : 173-176)

2. สถานภาพและบทบาทของสตรีในระบบสังคม

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวกับสถานภาพสตรีในระบบสังคม ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ส่วนมากประเด็นที่นำมากล่าวถึงกันมาก คือ สาเหตุของความไม่เสมอภาคหรือการไม่ยอมรับในสิทธิสตรี แนวทางการเคลื่อนไหวเพื่อการเรียกร้องสิทธิสตรีให้เท่าเทียมบุรุษ วิชาการหรือความเปลี่ยนแปลงในสิทธิสตรี การมีส่วนร่วมของสตรีในกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม แบบแผนพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของสตรี นโยบายและกลวิธีการ

พัฒนาสตรี อย่างไรก็ตามประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยสำคัญ คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างและระบบย่อย ๆ ในสังคม จึงมีความสัมพันธ์กับประเด็นอื่น ๆ มาก และบางครั้งอาจครอบคลุมหลาย ๆ ประเด็นไปพร้อม ๆ กันทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม

ในระยะหลังความรู้สึกที่ว่า เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเปิดโอกาสให้สตรีได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมนั้นได้เพิ่มมากขึ้นในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา นอกจากนี้ องค์การระหว่างประเทศหลายองค์การก็ได้ให้ความสนใจสนับสุนนทั้งด้านการเงิน และวิชาการเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญ และเป็นประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาคุณภาพสตรี อันจะได้ใช้เป็นคู่มือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละประเทศนั้น ๆ ต่อไป ความสนใจที่จะปรับปรุงคุณภาพสตรีในแง่ต่าง ๆ ได้สะท้อนออกมาในรูปของกิจกรรมสำคัญหลายครั้งด้วยกัน เช่น ในปี พ.ศ. 2518 องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้เป็นปีสตรีสากล (the U.N. International Women's Year) ในปีเดียวกันนี้ ได้มีการประชุมสตรีระหว่างประเทศที่กรุงเม็กซิโก ซึ่งที่ประชุมได้มีมติรับรองปฏิญญาว่าด้วยความเสมอภาคของสตรีและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและสร้างสรรค์สันติภาพพร้อมกับกำหนดให้ช่วงปี พ.ศ. 2518-2528 เป็นทศวรรษแห่งสตรีขององค์การสหประชาชาติ (the U.N. Decade for Women) ต่อมาในปี 2523 อันเป็นปีกิ่งทศวรรษสตรี ก็ได้มีการประชุมเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของสตรีอีกครั้งเรียกว่า the Copenhagen Conference on Status of Women การประชุมครั้งนี้ได้มีการลงมติรับรองแผนปฏิบัติการที่เรียกร้องให้รัฐบาลนานาชาติประเศมีนโยบายหรือสร้างสรรค์โครงการต่าง ๆ ที่จะมีส่วนร่วมช่วยในการปรับปรุงสถานภาพของสตรีในประเทศนั้น ๆ (ดวงใจ-นามแฝง 2526 : 1-15) และเมื่อมีการประชุมครั้งล่าสุดในปี พ.ศ. 2527 ที่กรุงเม็กซิโกนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีมติเรียกร้องให้รัฐบาลประเทศต่าง ๆ ได้ให้ความสนใจ หรือสร้างมาตรการส่งเสริมสถานภาพสตรีในวงการเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และอื่น ๆ ให้ดีขึ้นกว่าเท่าที่เป็นอยู่ เพราะทุกคนเชื่อว่าหากสตรีส่วนใหญ่มิมีสถานภาพดีขึ้นกว่าเดิมแล้วก็อาจมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมในทางที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้านี้ก็มีการประชุมเกี่ยวกับบทบาทของสตรีชนบทกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เมื่อปี พ.ศ. 2517 ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของสตรีไว้อย่างน่าสนใจว่า ในกระบวนการพัฒนาโดยเฉพะอย่างยิ่งด้านทรัพยากรมนุษย์แล้ว ผู้เป็นมารดาจะมีส่วนสำคัญอย่างมาก เช่น ในเรื่องสวัสดิภาพและสุขภาพของเด็ก รวมทั้งความสำเร็จในการศึกษา และการเลือกทางเดินของชีวิตเด็กที่จะเติบโตไปข้างหน้า นอกจากนี้แล้ว สตรีในชนบทแท้จริงแล้วมีบทบาทอย่างสำคัญในระบบเศรษฐกิจ นับตั้งแต่การเป็นแรงงานในการผลิต การจัดการ การควบคุม แหล่งอาหาร แต่ไม่เคยถูกนับรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสถิติแรงงานหรือสถิติผลผลิตกับรายได้ประชาชาติเฉลี่ยต่อหัว (GNP) เหล่านี้ทำให้ผู้หญิงถูกลืมหรือถูกมองข้ามไปในการวางแผนระดับชาติ และเมื่อใดก็ตามที่มีการเปิดโอกาสให้สตรีได้มีบทบาท ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ทั้งในและนอกโรงเรียน การฝึกอบรมพิเศษ การออกทำงานหารายได้ เมื่อนั้นก็กลับถูกมองไปว่าการกระทำเหล่านั้นเป็นการลดโอกาสของบุรุษทันที ความคิดเหล่านี้ทำให้ผู้หญิงโดยทั่วไปมีโอกาสน้อยกว่าผู้ชายจะได้ตระหนักถึงความสามารถเพิ่มขึ้นของตัวเอง รวมทั้งบทบาททางเศรษฐกิจที่มีมาแต่เดิมก็ถูกลบเลือนหายไปด้วย (Research and Training Network 1975 : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ความพยายามที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงในบทบาทและมีการปรับปรุงสถานภาพสตรีนั้น ได้ยืนยันบนพื้นฐานที่ว่า สตรีนั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในกระบวนการพัฒนา การพัฒนาสังคมจะเกิดขึ้น และรุดหน้าไปได้ก็ต่อเมื่อได้เปิดโอกาสให้ชายและหญิงได้ใช้ความสามารถร่วมกันในกระบวนการนั้น ทั้งนี้มิใช่เพียงเพื่อเหตุผลอันแก่ที่จะพยายามให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศเท่านั้น แต่เป็นความจำเป็นที่จะต้องมีสิ่งนั้นเข้าไว้ เพราะการพัฒนาใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคม เศรษฐกิจหรือประชากร ที่มิได้พยายามให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือมุ่งลดช่องว่างระหว่างเพศแล้วก็ตาม ก็เท่ากับว่าสังคมนั้น ยังส่งเสริมความไม่ทัดเทียมทางเพศอยู่นั่นเอง เป็นที่เชื่อกันว่าการพัฒนาสตรีที่ยังคงมีสภาพความเหลื่อมล้ำกว่าชายให้มีสถานภาพดีขึ้นนั้น มิใช่ เป็นเพียงการพัฒนาบุรุษผู้หญิงเท่านั้น หากแต่เป็นการพัฒนาสังคมโดยรวมด้วย ดังข้อสรุปจากการประชุมเกี่ยวกับสิทธิสตรี ณ กรุงออสโล ประเทศนอร์เวย์ ในปี พ.ศ. 2523 ที่ว่า ถ้าการให้สิทธิเสมอภาคแก่สตรีหมายถึง การที่ชายจะต้องให้เกียรติแก่หญิงมากขึ้น ชายจะต้องเปิดโอกาสให้หญิงทำงานคู่

เคียงกับคนมากขึ้น หรือสามีจะต้องช่วยรับภาระภายในครอบครัวเท่าเทียมกับภรรยามากขึ้น นั่น
มิใช่ เป็นเพียงการพัฒนาหญิงฝ่ายเดียวเท่านั้น หากแต่ เป็นการสร้างความผสมผสานกลมกลืนของ
การอยู่ร่วมกันของมนุษย์สองเพศในสังคม มนุษย์ทั้งชายและหญิงหากได้อยู่ในสังคมที่มีสภาวะแวดล้อม
ดี เช่นนี้แล้วไม่ต้องสงสัยเลยว่า ผลงานสร้างสรรค์และพัฒนาของเขาทั้งสองเพศจะต้องเพิ่มพูน
ขึ้นไม่วันยุดี (ดวงใจ-นามแฝง 2526 : 168)

- สิทธิและความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรี

สิทธิตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ความสำเร็จหรือ
อำนาจอันชอบธรรม

ส่วนความเสมอภาคนั้น เป็นหลักความคิดที่ถือว่า บุคคลทั้งหลายควรจะได้รับ การ
นับถือและการปฏิบัติโดยเท่าเทียมกันต่อหน้ากฎหมาย โดยไม่ต้องคำนึงถึงฐานะความเชื่อในศาสนา
ผิวและลักษณะอื่นใดของบุคคลนั้น

ดังนั้นสิทธิและความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรี จึงหมายถึงความสำเร็จในการ
แสดงบทบาทหน้าที่ หรืออำนาจอันชอบธรรมที่สตรีควรจะได้รับ การยอมรับนับถือและการปฏิบัติทาง
สังคมไปตามสถานภาพที่เท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง ทั้งในทางกฎหมายและในความ
เป็นจริงของสถานการณ์และเงื่อนไขทางสังคมทุกประการ ไม่ว่าจะ เป็นความแตกต่างในชนชั้นทาง
สังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ ศาสนาหรือลักษณะอื่นใดทางสังคม และเท่าเทียมกันดังกล่าวควร จะ
เป็นความเท่าเทียมกันทั้งในทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองทุก ๆ ด้วย

แต่ความหมายของความเสมอภาค ย่อมไม่ใช่การปรับให้ทุกคนอยู่ในระดับเดียวกัน
หมดในทางตรงกันข้าม ความหมายสำคัญก็คือ ไม่ต้องการให้ความแตกต่างทางธรรมชาติหรือทาง
ความคิดจิตใจ ถูกบังคับหรือแทนที่ด้วยความแตกต่างที่ปรุงแต่งขึ้นมา เช่น ลำดับชั้นทางสังคม
ความร่ำรวย หรืออื่น ๆ และไม่ต้องการให้ความแตกต่างที่ปรุงแต่งขึ้นมาเหล่านี้ เป็นอุปสรรคมิให้
ในสังคมได้พัฒนาตนเองเต็มที่ตามความถนัดและความสามารถ ซึ่งย่อมมีอยู่อย่างหลากหลายและ

ไม่เท่าเทียมกัน เรื่องสำคัญคือ ความเสมอภาคในโอกาสและหากจะมีผู้ใดพัฒนาตนเอง เป็นผู้นำก็ ต้องด้วยความสามารถอันแท้จริงของเขาเอง (โศทม อาริยา 2524 : 7)

ซีบีลา (Helvi Sipila 2518) ได้เสนอความเห็นต่อสิทธิและความเสมอภาค ของสตรีไว้ว่า "ในโลกเรามีบุรุษและสตรีมีจำนวนไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก แต่ประชากรประมาณ ครึ่งหนึ่งของโลก ซึ่งเป็นสตรีนั้นยังไม่ได้ได้รับความเสมอภาค เท่าเทียมชายทางด้านสิทธิและสถานะ และยังไม่ได้รับการพัฒนาทางด้านสุขภาพอนามัย และการศึกษาให้เป็นผู้ที่สามารถมีบทบาทร่วมกับ ชายในทุกสิ่งทุกอย่างอย่างแข็งขันได้ ดังนั้น พลังทางเศรษฐกิจของโลกซึ่งจะได้มาจากครึ่งหนึ่งของ ประชากรโลก จึงได้ถูกละทิ้งให้สูญหายไปอย่างน่าเสียดาย เราจะหันหลังให้กับความจริงข้อนี้มีไม่ได้ แต่จะต้องช่วยกันหาทางแก้ไข" (ดวงใจ-นามแฝง 2526 : 7-8)

ความไม่เสมอภาคดังกล่าว สามารถดูสถิติที่องค์การสหประชาชาติรวบรวมไว้ว่า เป็นสิ่งสนับสนุนได้ คือ ทุก ๆ 1 คนในจำนวน 3 คน ของผู้ไม่รู้หนังสือทั่วโลกจะเป็นเพศหญิง ใน จำนวนแรงงานทั่วโลกหญิงรวมเป็น 1 ใน 3 แรงงานทั้งหมด ซึ่งรับภาระการทำงานถึง 2 ใน 3 ของปริมาณงานทั้งหมด แต่ได้รับค่าจ้างเพียง 1 ใน 10 ของค่าจ้างทั้งหมด นอกจากนี้ในจำนวน สมบัติที่สุดสุดสถานทั้งหลายในโลก หญิงมีสิทธิเป็นเจ้าของไม่ถึงร้อยละ 1 เท่านั้นเอง ซึ่งอาจจะมี ข้อยกเว้นสำหรับสตรีในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่สำหรับในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในทวีป เอเชีย แอฟริกา และละตินอเมริกา สตรียังอยู่ในสถานภาพดังที่ปรากฏมาในตัวเลขของ สหประชาชาติ (ดวงใจ-นามแฝง 2526 : 8-9)

นอกจากนี้ การทำความเข้าใจถึงความเสมอภาคจะช่วยทำให้เข้าใจในสถานภาพสตรี มากขึ้น เพราะปัญหาเรื่องสถานภาพสตรีก็คือ ปัญหาความไม่เสมอภาค แต่คนส่วนใหญ่ในสังคม โดยเฉพาะผู้ชายมักจะละเลยไม่พยายามมองถึงปัญหานี้ เพราะถ้ามองเป็นปัญหานี้ก็ เท่ากับว่าได้ เกิดการแก้ไขปัญหานั้นไปแล้ว การที่คนส่วนใหญ่มองไม่เห็นปัญหาหรือไม่พยายามพิจารณา ปัญหานี้ เกิดจากเงื่อนไขของสังคมที่ต้องการสร้างระเบียบกฎเกณฑ์นี้ขึ้นมา เพื่อให้ความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคล เป็นไปอย่างราบรื่นและ เกิดความมั่นคงทางสังคม (Social Solidarity) โดย

อาศัยความแตกต่างในบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลมาเป็นเงื่อนไขสำคัญ ในการกำหนดความไม่เสมอภาคทางสังคม โดยอ้างว่าในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ถ้าแต่ละบุคคลรู้ว่าตนเองควรจะประพฤติปฏิบัติอย่างไร จึงจะเข้าใจกันหรือไม่เกิดความขัดแย้งจนกระทั่งเกิดการทำลายล้างซึ่งกันและกัน สังคมก็จะมีเสถียรภาพอยู่ได้ แม้ว่ากฎเกณฑ์เหล่านี้จะเป็นการเอาใจเอารัดเอาเปรียบกันทางสังคม แต่เมื่อทุกคนยอมรับการมีกฎเกณฑ์ ก็จะยอมรับในเนื้อหาของกฎเกณฑ์ดังกล่าวด้วย ซึ่งการยอมรับดังกล่าวจะเกิดจากความพยายามของฝ่ายผู้ได้เปรียบในสังคม ในการเผยแพร่ระบบความเชื่อ ค่านิยม รวมทั้งการสร้างบรรทัดฐานทางสังคม จนกระทั่งกลายเป็นวัฒนธรรมของสังคมไปในที่สุด เช่น การสร้างระบบความเชื่อที่ว่าความไม่เสมอภาคที่มีอยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์ หรือในความสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าว เป็นเรื่องของบุญกรรมบ้าง เป็นเรื่องของเทวบัญชาบ้าง เป็นเรื่องของธรรมชาติบ้าง เป็นต้น จนกระทั่งกลายเป็นความชอบธรรมทางสังคมในที่สุด

อย่างไรก็ตาม การที่สังคมต้องมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา ได้มีผลให้ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบหนึ่ง ซึ่งในช่วงสมัยหนึ่งถือว่าเป็นความชอบธรรมทางสังคม เกิดความเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยเฉพาะเมื่อมีผู้กล้าหาญเหล่านั้นมาวิเคราะห์วิจารณ์ให้เห็นชัดเจนถึงความไม่เสมอภาคแล้ว การเคลื่อนไหวเพื่อความเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวก็จะเกิดขึ้น ในสังคมปัจจุบันความไม่เสมอภาคทางเพศกำลังเป็นสิ่งที่ถูกหยิบยกมาวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมาก สตรีในทุกสังคมทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ต่างก็ให้ความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่สภาพการณ์ทางสังคมที่ตนถูกเพศชายเอาใจเอารัดเอาเปรียบ และพยายามที่จะรวมตัวกัน เพื่อผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่เห็นพ้องต้องกันว่า นั่นคือความยุติธรรมหรือความเสมอภาคระหว่างเพศดังกล่าว

งานวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติต่อสถานภาพสตรี

จากการศึกษาของสภาสตรีแห่งชาติร่วมกับคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2520) ซึ่งได้สำรวจเกี่ยวกับทัศนคติของผู้ชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัวต่อสตรี พบว่า ผู้ชายส่วนใหญ่มีความเห็นว่าแม่มีความสำคัญต่อความคิดและชีวิตอนาคตของลูก และสามีภรรยาควรรับผิดชอบต่อครอบครัวเท่าเทียมกัน รวมทั้งภรรยาควรมีสิทธิตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับครอบครัว นอกจากนี้ยังอยากให้ภรรยามีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านด้วย

ส่วนขัตติยา วรรณสูตรและคณะศึกษาทัศนคติต่อสังคมของสตรีไทย (2524) ซึ่งหมายถึงความรู้สึกผูกพันในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคม และความกระตือรือร้นที่จะศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับสังคมที่ตนอยู่ ได้พบว่าผู้หญิงส่วนใหญ่มีความนิยม เอียงทาง เสรีนิยม โดยถือว่าถ้าบุคคลดีก็จะส่งผลให้สังคมดีด้วย และเห็นว่าสตรีควรจะ เน้นบทบาทในการทำงานเพื่อสังคมกลุ่มที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ คือ สตรีในกรุงเทพฯ

ประสิทธิ์ ปุษยไพฑูริย์ (2528) ศึกษาถึงทัศนคติต่อสถานภาพสตรีในสังคมเมือง โดยทำการศึกษาจากนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า นักศึกษาชายให้ความสำคัญต่อสถานภาพสตรีน้อยกว่านักศึกษานหญิง นักศึกษาด้านสังคมศาสตร์ให้การยอมรับว่า ในปัจจุบันสถานภาพและบทบาทของสตรีมีเท่าเทียมกับบุรุษมากกว่านักศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ยังกล่าวว่า ในปัจจุบันสตรีในสังคมเมืองยังคงได้รับสถานภาพและความเสมอภาคในลักษณะที่ด้อยกว่าบุรุษอยู่มาก แม้ทางกฎหมายจะระบุไว้อย่างชัดเจนว่า สตรีมีสิทธิเสมอภาคเท่าเทียมกับบุรุษในทุก ๆ ด้าน แต่โดยความเป็นจริงแล้วสังคมยังไม่เปิดโอกาสให้สตรีได้ใช้สิทธิเสมอภาคเท่าเทียมกับบุรุษอย่างแท้จริง ซึ่งผลการวิจัยขัดแย้งกับของสภาสตรีแห่งชาติ และคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นอกจากนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือใกล้เคียงกัน เพื่อประกอบแนวทางการศึกษา ดังนี้

ลาพรรณ น่วมบุญถือ (2519) ศึกษาสิทธิหน้าที่ของสตรีตามกฎหมายไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ พบว่า ฐานะของสตรีตามกฎหมายไทยสมัยก่อนด้อยกว่าผู้ชายมาก สตรีมีแต่ภาระส่วนสิทธิแทบจะไม่มีเลย กฎหมายเปิดโอกาสให้ผู้ชายเอาไรต์เอาเปรียบสตรีในด้านต่าง ๆ ทั้งในระดับครอบครัวและสังคม แม้แต่สิทธิส่วนบุคคลก็ถูกลิดรอนไปตามกฎหมาย ความเท่าเทียมกันอย่างสมบูรณ์ระหว่างชายและหญิงตามกฎหมาย เพิ่งได้รับการรับรองเมื่อ พ.ศ. 2517 โดยกำหนดไว้ในมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย

บุญเต็ม ไพเราะ (2518) ศึกษาสถานภาพและบทบาทของสตรีในสังคมไทย พบว่า สถานภาพทางสังคมของสตรีไทยตามกฎหมายตั้งแต่สมัยสุโขทัยมีสิทธิเท่าเทียมชาย ในสมัยอยุธยา เป็นสมัยที่มีการจำกัดสิทธิของสตรีในสังคมไว้หลายประการ ในปัจจุบันได้มีการบัญญัติกฎหมายต่าง ๆ ขึ้น ให้สตรีมีสถานภาพทางสังคมสูงขึ้นทั้งในระดับครอบครัวและสังคม เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญปัจจุบันที่กำหนดให้สตรีมีสิทธิเท่าเทียมกับชาย สำหรับกลุ่มหรือสมาคมสตรีของไทยในปัจจุบันล้วนแต่มีวัตถุประสงค์ และทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของกลุ่มคนทั้งสิ้น สมาคมสตรีที่มุ่งทำงาน เพื่อ เรียกร้องและป้องกันสิทธิของสตรีมีเพียงสมาคมเดียว แต่ก็ยังคงดำเนินการในวงแคบ นอกจากนั้นสตรีไทยส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสนใจสมาคมสตรีของไทยเลย ประการสุดท้ายเห็นว่าแม้สตรีจะมีสิทธิเท่าเทียมกับชาย ทุกคนก็ควรจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นหญิงหรือชายในสังคมต่อไป

หลังจากที่มีการศึกษาสถานภาพของสตรีในอดีตจำนวนหนึ่งแล้ว คณะอนุกรรมการพัฒนา กิจกรรมและบทบาทของสตรีก็ได้ศึกษาสถานภาพปัจจุบันของสตรีไทย (2523) พบว่า หลังจากปี 2475 แล้ว แนวโน้มสตรีมีการออกทำงานกันมากขึ้นเรื่อย ๆ ผู้หญิงมีโอกาสดูแลศึกษาสูงขึ้น มีความตื่นตัวทางการเมืองโดยมีคนสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีการรวมกลุ่ม เรียกร้องสิทธิและขอแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ ที่ไม่เป็นธรรมต่อสตรี อย่างไรก็ตาม แม้จะได้รับสถานภาพและสิทธิดีขึ้น แต่ก็ยังคงมีปัญหา เช่น เรื่องค่าจ้างแรงงานและสวัสดิการต่าง ๆ ที่ไม่เป็นธรรม เป็นต้น